

Investigating the Legislative Policy in the Face of the Kolbari Phenomenon

Adel Zahiri¹, Hossein Shokrian Amiri^{2*}, Hamidreza Shakeri³

1. Assistant Professor, Department of Law, Faculty of Law, Islamic Azad University, Khorramshahr International Branch, Khorramshahr, Iran.

2. Ph.D., Department of Fiqh and Fundamentals of Islamic Law, Faculty of Theology and Islamic Studies, Mazandaran University, Mazandaran, Iran.

3. Master's degree, Department of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law, Damghan Branch, Islamic Azad University, Damghan, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Article Type: Original Research

Pages: 601-616

Article history:

Received: 15 Oct 2023

Edition: 30 Des 2023

Accepted: 6 Mar 2024

Published online: 26 Aug 2024

Keywords:

Colberi, border areas, legal jurisprudence, urgency, criminal liability.

Corresponding Author:

Hossein Shokrian Amiri

Address:

Iran, Mazandaran, Mazandaran University, Faculty of Theology and Islamic Studies, Department of Fiqh and Fundamentals of Islamic Law.

Orchid Code:

0009-0001-8501-9872

Tel:

09372897595

Email:

dr.h.sh31@gmail.com

ABSTRACT

Background and Aims: One of the emerging social phenomena in the border regions of Iran is Kolbari. This article, while examining the legislative policy in the face of the Kolbari phenomenon, analyzes the roots of this phenomenon in the border areas and its adaptation to the requirements of the constitution.

Materials and Methods: This research is of a theoretical type and the research method is descriptive-analytical and the method of collecting information is library-based and was done by referring to documents, books and articles.

Ethical Considerations: In this research, the principles of trustworthiness, honesty, neutrality and originality of the work have been respected.

Findings: Mistakes in the interpretation of legal articles, including the anti-trafficking law, are one of the most important factors of uncertainty in the interpretation of the legal nature of Kolbari.

Conclusion: Citing the disturbance in the economic system of the country to the act of colbert is far-fetched, and colbert is outside of the phenomenon of smuggling both in terms of the subject matter and as a sentence with the primary and secondary title of the sentence, and on the other hand, colbert as an obstacle to criminal liability based on the rule " It is necessary to condemn prohibitions. The realization of this obstacle is due to the responsibility of the government in not implementing the clauses of the constitution in the border cities, which leads to economic inadequacies and the spread of the Kolbari phenomenon.

Cite this article as:

Zahiri A, Shokrian Amiri H, Shakeri H. Investigating the Legislative Policy in the Face of the Kolbari Phenomenon. *Economic Jurisprudence Studies*. 2024.

بررسی سیاست تقنینی در مواجهه با پدیده کولبری

عادل ظهیری^۱، حسین شکریان امیری^{۲*}، حمیدرضا شاکری^۳

۱. استادیار، گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بین‌المللی خرمشهر، خرمشهر، ایران.
۲. دکتری، گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه مازندران، مازندران، ایران.
۳. کارشناسی ارشد، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق، واحد دامغان، دانشگاه آزاد اسلامی، دامغان، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: یکی از پدیده‌های نوظهور اجتماعی در مناطق مرزی ایران، کولبری است. این مقاله ضمن بررسی سیاست تقنینی در مواجهه با پدیده کولبری، به تحلیل ریشه‌های این پدیده در مناطق مرزی و تطبیق آن با بایسته‌های قانون اساسی می‌پردازد.

مواد و روش‌ها: این تحقیق از نوع نظری بوده و روش تحقیق به صورت توصیفی-تحلیلی است و روش جمع‌آوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای است و با مراجعه به اسناد، کتب و مقالات صورت گرفته است.

ملاحظات اخلاقی: در تحقیق حاضر، اصل امانت‌داری، صداقت، بی‌طرفی و اصالت اثر رعایت شده است.

یافته‌ها: اشتباه در تفسیر مواد قانونی از جمله قانون مبارزه با قاچاق کالا یکی از مهم‌ترین عوامل ابهام در تفسیر ماهیت حقوقی کولبری است.

نتیجه: استناد اختلال در نظام اقتصادی کشور به فعل کولبر، منتهی بر دور بوده و کولبری هم از حیث موضوعی و هم از حیث حکمی با عنوان اولی و ثانویه حکم، خارج از پدیده قاچاق است و از طرفی دیگر کولبری به مثابه مانع مسئولیت کیفری بر مبنای قاعده «الضرورات تبیح المحظورات» می‌باشد. تحقق این مانعیت به دلیل مسئولیت دولت در عدم اجرای بندهای قانون اساسی در شهرهای مرزی است که منجر به نارسایی‌های اقتصادی و گسترش پدیده کولبری می‌گردد.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

صفحات: ۶۰۱-۶۱۶

سابقه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۷/۲۳

تاریخ اصلاح: ۱۴۰۲/۱۰/۰۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۱۶

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۶/۰۵

واژگان کلیدی:

کولبری، مناطق مرزی، نگرش فقهی حقوقی، اضطرار، مسئولیت کیفری.

نویسنده مسئول:

حسین شکریان امیری

آدرس پستی:

ایران، مازندران، دانشگاه مازندران، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی.

کد ارکید:

0009-0001-8501-9872

تلفن:

۰۹۳۷۲۸۹۷۵۹۵

پست الکترونیک:

dr.h.sh31@gmail.com

۱. مقدمه

دیگر کمتر از یک صدم بوده و رتبه کردستان از این نظر در کل کشور ۲۳ است. بیش از بیست درصد مردم که توان کار دارند بیکارند و این بیکاری عامل اصلی گرایش بیکاران و محرومان به کولبری است، حتی افرادی با مدارک بالا به خاطر بیکاری به کولبری می‌پردازند. این باعث شده است که بسیاری از محققان ریشه کولبری را فقر بدانند (فاضل، ۱۳۹۵، ۱۱).

بر اساس قوانین اساسی بیشتر کشورهای جهان از جمله ایران، آزادی انتخاب شغل، حق مسلم و ابتدایی هر شهروند آن کشور محسوب می‌شود و در همین رابطه، بررسی سیاست تقنینی در مواجهه با پدیده کولبری می‌تواند نقش مهمی در یافتن راه‌حل برای این پدیده و برخورد صحیح با این واقعیت داشته باشد. مسأله‌ی مذکور تنها در حد کلیات بحث ذیل مباحث قاچاق و مبادلات مرزی در برخی پژوهش‌ها مطرح شده است؛ اما در خصوص مسئله مذکور هیچ‌گونه پژوهشی به شکل مستقل صورت نگرفته است. پژوهش حاضر تلاش نویسندگان در ارزیابی این مسئله بوده و امید است نکات بدیعی را برای خوانندگان در بر داشته باشد.

۲. مواد و روش‌ها

این تحقیق از نوع نظری بوده و روش تحقیق به صورت توصیفی-تحلیلی است و روش جمع‌آوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای است و با مراجعه به اسناد، کتب و مقالات صورت گرفته است.

۲. ملاحظات اخلاقی

یکی از مسائل نوظهور مرزی و اجتماعی در جامعه ایران، پدیده کولبری است. کولبری از نمونه مشاغل کاذبی است که برخی از شهروندان مناطق مرزی برای کسب درآمد و تأمین مایحتاج ضروری خود و خانواده خویش بدان مبادرت می‌ورزند. کولبر اکنون در مفهوم و مصداق رایج آن کسی است که باری را از مسیرهای ناهموار از یک طرف مرز به طرف دیگر آن در ازای دستمزدی بر روی دوش خود حمل می‌کند. مناطق مرزی و حتی محدوده‌هایی همچون سیستان و بلوچستان و خراسان جنوبی از نواحی محسوب می‌شود که به دلیل کاهش شاخص‌های توسعه اجتماعی با چنین واقعیتی همراه است. توسعه اجتماعی از حیث مفهومی یکی از ابعاد اصلی پروسه توسعه و بیانگر کیفیت سیستم اجتماعی در راستای دستیابی به عدالت اجتماعی، ایجاد یکپارچگی و انسجام اجتماعی، افزایش کیفیت زندگی و ارتقای کیفیت انسان‌ها می‌باشد (کلانتری، ۱۳۷۷، ۱۲۲).

عمده تمرکز پدیده کولبری در نواحی غربی کشور به مناطقی همچون استان آذربایجان غربی، کردستان و کرمانشاه معطوف است. در این میان کردستان از خطه‌هایی می‌باشد که با توجه به موقعیت منطقه‌ای خاص و به‌ویژه عدم رشد و شکوفایی کافی خصوصاً در حوزه اقتصادی، تمایل بیشتری از سوی افراد از جمله نیروی جوان به فعالیت در چنین عرصه‌ای نشان داده شده است. استان کردستان از نظر توسعه اقتصادی و فرهنگی در رده ۲۹ کشور قرار دارد. درآمد سرانه در این استان حدود ۴,۴۶ درصد درآمد سرانه میانگین کشوری است. در سال ۱۳۹۳ سهم کردستان از تولید ناخالص داخلی ۰,۹۵ و به عبارت

می‌شود که عمده کولبران در واقع مبادله‌کنندگان مرزی محسوب نمی‌شوند و در حقیقت به‌عنوان کارگران و مزدبگیران دلال‌هایی عمل می‌کنند که عمدتاً اهل شهرهای مرزی نیستند و بدین ترتیب از قبل مباشرت افراد فقیر و بیکار، درآمدهای زیادی تصاحب نموده و درآمد اندکی نیز نصیب کولبران می‌شود (هدایتی، ۱۳۹۵، ۵؛ اردلان، ۱۳۹۵، ۶).

۵-۱-۲. کولبران معامله‌گر

درصد معدودی از کولبران نیز مستقیماً به امر مبادله پرداخته و به‌طور مستقل مبادرت به کولبری و مبادله کالا می‌ورزند. اقلامی که این دسته از کولبران مبادله می‌کنند غالباً در بازارچه‌های مرزی یا محلی در معرض فروش قرار می‌گیرد و مشتری این دسته از کالاها نیز عموم مردم و مسافرانی هستند که از نقاط مختلف کشور به منظور خرید وسایل ضروری خانگی یا تأمین جهاز و... به آنجا مسافرت می‌کنند و کالاهای مورد نیاز خویش را در بازارهای شهر یافته و خریداری می‌کنند.

بند الف ماده ۱ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۴ در تعریف قاچاق اشعار می‌دارد: «قاچاق کالا و ارز: هر فعل یا ترک فعلی است که موجب نقض تشریفات قانونی مربوط به ورود و خروج کالا و ارز گردد و براساس این قانون و یا سایر قوانین، قاچاق محسوب و برای آن مجازات تعیین شده باشد، در مبادی ورودی یا هر نقطه از کشور حتی محل عرضه آن در بازار داخلی کشف شود».

در بند «ت» ماده ۱ مصوب ۱۳۹۲ نیز در تعریف تشریفات قانونی مقرر نموده: «اقداماتی از قبیل تشریفات گمرکی و بانکی، اخذ مجوزهای لازم و ارائه

در پژوهش حاضر، جنبه‌های اخلاقی مطالعه کتاب-خانه‌ای شامل اصالت متون، صداقت و امانت‌داری رعایت شده است.

۴. یافته‌ها

اشتباه در تفسیر مواد قانونی از جمله قانون مبارزه با قاچاق کالا یکی از مهم‌ترین عوامل ابهام در تفسیر ماهیت حقوقی کولبری است.

۵. بحث

۵-۱. اقسام کولبری

اولین مسئله مهمی که به ذهن می‌رسد این است که آیا می‌توان کولبری را موضوعاً نوعی قاچاق محسوب نمود و بدین ترتیب سایر احکام قاچاق را بر آن بار کرد یا خیر؟

با توجه به ظاهر و مکانیزم کولبری، بدون شک کولبری یک واحد خرد اقتصادی است که در آن، فرد در حد رفع حوائج و ضروریات زندگی خود و خانواده خویش اقدام به کولبری اجناسی می‌کند که با عنوان اولی، مجاز و مشروع بوده و مردم نیز بدان‌ها احتیاج دارند. به اعتبار نوع و شکل فعالیتی که کولبران در قالب آن، اقدام به کولبری می‌کنند می‌توان گفت به-طور کلی کولبران به دو نوع تقسیم می‌شوند.

۵-۱-۱. کولبران اجیر

عموم کولبران از این قسم هستند و این نوع از کولبری به‌صورت رایج‌تری در مناطق مرزی وجود دارد و معمولاً کولبران از آنجایی که حتی سرمایه اولیه برای خرید و فروش کالا ندارند، صرفاً اجیر بوده و نقش حمل‌کننده بار را ایفا می‌کنند. از اینجا معلوم

لحاظ می‌شود. از آنجا که محذوریت‌های فقهی ماهیت کولبری بیشتر بر روی عنوان ثانوی حکم، یعنی اتصاف کولبری به‌عنوان اقدامی مخل اقتصاد کشور، معطوف است. لذا ضروری است ابتدا مسئله از حیث ثانوی مورد بررسی قرار گیرد.

۵-۲-۱. تحقیق در عنوان ثانوی حکم در معاملات

ممکن است در حالاتی ذات معامله حائز شرایط کلی صحت معامله (با عنوان اولی) باشد ولی چنین معامله-ای منجر به اخلال در نظام اقتصادی کشور گردد و بدین ترتیب مفاسدی از جانب معامله مذکور بر پیکره جامعه اسلامی وارد گردد. این صورت دقیقاً مانند حالتی است که معامله یک کالا بر جوانب سیاسی، اقتصادی و... جامعه اسلامی خلل و مضراتی وارد سازد بطوری که مصالح مسلمین اقتضا کرده که فقیه جامع‌الشرایطی حکم به حرمت کالاهای مربوط را صادر نماید (موسوی خمینی، ۱۴۲۳، ۱۰۵). فقه اسلامی از این جهات با عنوان جهات ثانوی حکم یاد می‌کند و با استناد به این عنوان، حکم نامشروع بودن آن معامله بر آن بار می‌گردد.

البته لازمه جلوگیری از کولبری که در اصل فعالیتی است که در شرایط عادی هیچ‌کس حاضر به انجام چنین کاری با توجه به درآمد آن نیست و عقل سلیم در می‌یابد کسی که اقدام به چنین کاری می‌کند مسلماً از سر ناچاری و فقر خارج از طاق دست به چنین کاری زده است، با استناد به‌عنوان ثانوی، به معنای این است که اخلال در معیشت بخشی از اعضای جامعه را مقدمه برای رفع اخلال در معیشت بدانیم و به‌عبارت دیگر اخلال در معیشت، مقوم

به مراجع ذی‌ربط است که اشخاص موظف‌اند طبق قوانین و مقررات به منظور وارد یا خارج کردن کالا یا ارز، انجام دهند.

بر اساس این مواد قانونی، کولبرانی که با مجوز رسمی قانون گمرکی، به حمل کالاهای مجاز مبادرت می‌ورزند و مطابق با رعایت تشریفات گمرکی به کولبری اشتغال می‌ورزند، اقدام ایشان ماهیتی کاملاً منفک از مقوله قاچاق داشته و موضوعاً از مقوله قاچاق خارج می‌باشد. مقصود از کالاهای مجاز کالایی است که صدور یا ورود آن با رعایت تشریفات گمرکی و بانکی، نیاز به کسب مجوز ندارد (بند «چ» ماده ۱ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز).

آنچه مسئله را با مشکل مواجه می‌سازد در جایی است که کولبران خارج از محدوده قانونی، اقدام به کولبری کالا نمایند که مطابق تعاریف قانونی، چنین عملی نوعی قاچاق و جرم محسوب می‌شود. چراکه این اشخاص، کولبری را در خارج از چهارچوب قانون گمرک انجام می‌دهند که منشأ مسئولیت کیفری برای شخص کولبر می‌گردد. مسئله مذکور از آنجایی که نوعی جرم اقتصادی است بنابراین از دو حیثیت کلی محل بحث و بررسی از نگاه فقهی و حقوقی است: الف) حکم فقهی معامله کولبر ب) مسئولیت کیفری اقدام کولبر.

۲. حکم فقهی معاملات کولبر

به‌طور کلی فقه اسلامی با توجه به فلسفه آن، دو حیثیت را برای معاملات قائل است. در یک حیثیت، ذات معامله بدون اعتبار عنوان ثانوی و خارجی همچون مصلحت جامعه و... مورد توجه قرار می‌گیرد و در حیثیت دیگر، معامله به همراه عنوان ثانوی آن

قصد تولید شراب) باز معامله با عنوان اولی صحیح است (حسینی عاملی، بی تا، ۳۹/۴؛ محقق ثانی، ۱۴۱۱ق، ۲۰۳/۱؛ حلی، تحریر الاحکام، ۱۳۷۸، ۱۶۰/۱؛ انصاری، ۱۳۷۵، ۱۸) و نمی توان حکم به فساد معامله و در نتیجه حرام بودن مال کسب شده داد. این رویه هم چنین در استفتائاتی که از مراجع عظام تقلید در خصوص معامله قاچاق شده است نیز مورد تأکید قرار گرفته است:

الف- آیت الله خامنه ای: به طور کلی کالای قاچاق به دو دسته تقسیم می شود: یک وقت هم اصل آن کالا ممنوع قانونی بوده و هم از نظر شرعی حرام است؛ اما یک وقت آن کالا ممنوع شرعی یا قانونی نیست؛ ولی تشریفات گمرکی برای ورود آن طی نشده است و کسی جنس قاچاقی می آورد. در اینجا خرید چنین کالایی که بدانیم قاچاق است و کار ما کمک به قاچاقچی و قانون شکن می شود [یعنی با عنوان ثانوی] اشکال دارد؛ اما اگر این کار کمک به او نباشد و اصل این کالا [یعنی با عنوان اولی] هم ممنوع شرعی یا قانونی نباشد، خرید و فروش اشکالی ندارد. در صورتی هم که شک داریم کالایی را که می فروشند قاچاق است یا نه؛ خریدش مشکلی ندارد؛ ولی در این گونه موارد احتیاط خوب است. به طور خلاصه نظر آیت الله خامنه ای چنین است که خرید و فروش اجناس قاچاق باید با مقررات دولت اسلامی باشد و چنانچه دولت مزاحمتی ندارد و در بازار فروخته می شود، مانعی ندارد.

چنانچه از کلام آیت الله خامنه ای به دست می آید نامشروع بودن یک معامله منوط به تحقق محذوریت- های اولیه و ثانویه حکم است. چنین تفکیکی را می-

معیشت خوب باشد! واضح است که مبنا قراردادن این شیوه تناقض آمیز است؛ زیرا نمی توان به جای مقدمه واجب، نقیض آن را محقق نمود.

مصوباتی که قانون گمرکی برای کولبران مقرر نموده است موجب مشروعیت بخشی فعالیت های قانونی مبادله کنندگان مرزی در معاملات خویش می گردد. بنابراین عدم رعایت قوانین گمرکی و تشریفات قانونی از سوی کولبر که قانون برای مبادله کالا در مرز، وضع و مقرر نموده است منجر به اطلاق عنوان «قاچاق» بر فعل کولبر می گردد و مسئله را با مشکلات قانونی مواجه می سازد؛ زیرا در جایی که کولبران خارج از محدوده قانونی، اقدام به کولبری نمایند فعل ایشان متصف به وصف مجرمانه می گردد که عنصر قانونی آن ماده ۱ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز می باشد.

۵-۲-۲. تحقیق در عنوان اولی حکم در معاملات

به منظور بررسی حکم شرعی معامله قاچاق کولبر، ضروری است عنوان اولی حکم در معاملات مورد تحقیق و بررسی قرار گیرد. همان طور که بیان گردید تحقق جهت نامشروع در معامله با استناد به اخلال گر بودن یا قاچاقی بودن معامله کولبر می باشد. با تحقیق در کتب فقهی می توان گفت اینکه جهت نامشروع در معامله منجر به بطلان و فساد آن معامله شود از سوی فقهای مشهور با تأمل و خدشه جدی همراه شده است؛ زیرا ایشان معتقدند حتی در مورد معامله ای که در اصل حلال و مشروع است- یعنی موضوع معامله امری یا کالایی مجاز باشد- ولی با علم به قصد و جهت نامشروع منعقد می گردد (مانند فروش انگور به

توان به وضوح در نظرات سایر مراجع عظام نیز یافت. از جمله:

ب- آیت الله سیستانی: از نظر ایشان نسبت به قانون-هایی که برای مصلحت جامعه است، اجازه مخالفت نمی دهند؛ ولی معامله صحیح است.

ج- آیت الله حسین مظاهری: اگر در بازار باشد و فروش آن فعلاً خلاف قانون نباشد، جایز است.

برخی مجتهدین و صاحب نظران نیز آورده اند: عمل قاچاق کالا برای قاچاقچی حرام است؛ اما اگر این کالا در بازار پخش شود استفاده مردم از آن گناه ندارد؛ مگر در صورتی که یقین کنید که کالاهای غیر قاچاق دیگری نیز به طور وفور در بازار وجود دارد و استفاده از کالای قاچاق موجب ضربه به اقتصاد کشور می شود که در این صورت نباید از کالای قاچاق استفاده کرد (علوی گرگانی، ۱۳۸۹، ۲). آیت الله مکارم شیرازی و برخی مراجع دیگر نیز دیدگاهی مشابه به همین را آورده اند. بر این اساس از حیث عنوان اولی حکم در معاملات، معامله کولبر زمانی نامشروع خواهد بود که کالایی که مورد مبادله قرار می گیرد نامشروع باشد و در صورتی که کالا مجاز باشد معامله با عنوان اولی صحیح و مشروع می باشد. همچنانکه در بند «ج» ماده ۱ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز اشاره ای بر این اصل شده است.

۵-۲-۳. مسئولیت کیفری کولبری

هرگاه شخصی جرم یا گناهی را از روی ناچاری انجام دهد، همواره در نگاه شارع مقدس با تسامح در امر ضمان و توبیخ آن همراه می گردد. این رویه در فقه اسلامی مبنایی برای قاعده «الضرورات تبیح المحظورات» است. طبق مفاد این قاعده تجویز

محظورات در حد رفع اضطرار انسان و اینکه شخص از روی ناچاری به یکی از موارد ممنوعه تن دهد امری است که نه تنها در شرع مقدس توبیخ نشده؛ بلکه در حقوق موضوعه نیز از برخی لحاظها، جزو عناوین رافع مسئولیت کیفری و با لحاظهای دیگر (نجات جان انسانهای دیگر و...) از علل موجهه جرم تلقی می گردد.

در حقوق اسلامی قاعده «الضرورات تبیح المحظورات» و یا «رفع ما اضطرراً» از عناوین ثانویه بوده و تغییر دهنده عنوان فعل هستند و همچنین رافع عقوبت مترتب بر آن؛ یعنی عنوان شرعی فعل را از حرمت به اباحه تغییر داده و به تبع آن مسئولیت پیش بینی شده را نیز زایل می کند (محقق داماد، همان، ۱۲۶ / ۴). خود اضطرار به معنای احتیاج، ناچاری، ناگزیری و درماندگی است؛ چنان که در لسان العرب آمده است: «اضطرار عبارت است از احتیاج به چیزی؛ و ضرر اسم مصدر اضطرار است» (ابن منظور، ۱۴۱۴، ۴۸۳/۴). از میان صاحب نظران شیعه، مقدس اردبیلی گفته است: «الاضطرار ما لم یمكن الصبر علیه مثل الجوع؛ اضطرار آن است که صبر بر آن ممکن نباشد؛ مانند گرسنگی» (محقق اردبیلی، بی تا، ۳۶۳). علامه حلی نیز در مقام تعریف مضطر می نویسد: «المضطر هو من یخاف التلف علی نفسه؛ مضطر کسی است که از تلف خویش بیم داشته باشد» (علامه حلی، ۱۳۸۷، ۱۶۲/۴). به طور کلی فقها دو شرط کلی را برای اقدام مضطر در نظر گرفته اند: الف) ارتکاب فعل حرام باید تنها راه دفع ضرورت و نجات نفس باشد؛ یعنی چنانچه مضطر بتواند با انجام اقدامات مباح و مشروع، از قبیل استمداد از دیگران به ویژه قوای دولتی و یا خریداری شیئی که بتواند با آن از خود

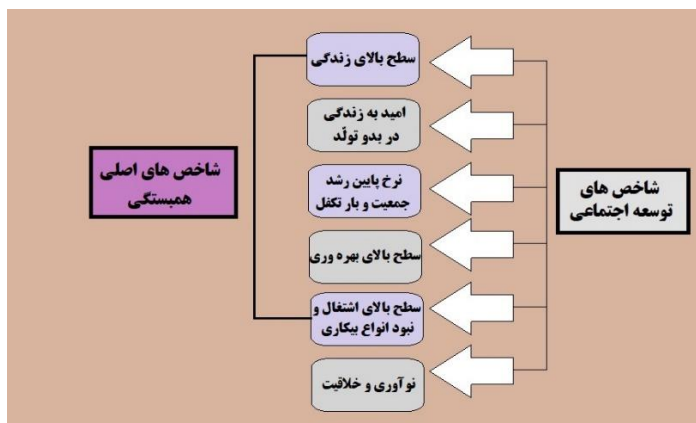
مقاتله از وی اخذ طعام نماید و مجاز به اکل میته و شرب خمر نیست (محقق داماد، ۱۳۸۳، ۱۵۰/۴).

چنان که روشن است رویه‌ای که فقه اسلامی در مواقع اضطرار برای مکلفین در نظر گرفته بسیار وسیع‌تر از انجام معامله‌ی مشروعی است که کولبران از روی اضطرار انجام می‌دهند؛ زیرا فقه اسلامی در مواقع ضرورت، توسل به قهر و جبر و حتی مقاتله را نیز جایز دانسته؛ در حالی که در کولبری، نه تنها هیچ‌گونه توسل به زور و مقاتله درکار نیست؛ بلکه شخص از طریق انجام معامله‌ی مشروع، اقدام به رفع اضطرار از خود می‌کند و این بهترین حالتی است که از نظر فقه اسلامی می‌توان برای رفع اضطرار شخص مضطر در نظر گرفت.

حقوق دانان ضرورت را یکی از عوامل رافع مسئولیت کیفری و برخی نیز آن را از علل موجهه جرم برمی‌شمارند (افراسیابی، ۱۳۷۷، ۱۰۹؛ ولیدی، ۱۳۷۳، ۱۹۵) که هر دو مورد از موانع مسئولیت کیفری محسوب می‌شوند. در فرضی که ما کولبری را حتی یکی از عناوین مجرمانه لحاظ کنیم؛ اما کولبر را کسی بدانیم که بخاطر حفظ قوام خانواده‌ی خویش اهتمام نموده و کوشش می‌کند تا اهل و عیال خویش را نسبت به تأمین حداقل ضروریات زندگی معاضدت نماید، چنین امری از علل موجهه محسوب می‌شود و چنانچه شخص صرفاً برای تأمین ضروریات شخصی خود اقدام به کولبری نماید از عوامل رافع مسئولیت محسوب می‌گردد. ضرورت در حالت نخست با عوامل موجهه جرم قرابت بیشتری دارد و صورتی موجه و پسندیده به جرم می‌دهد و تشویق جامعه را در پی دارد؛ زیرا شخص کولبر به خانواده‌ی خویش به‌عنوان عضوی از جامعه خدمت می‌کند و از این لحاظ اقدام

رفع ضرورت کند، دیگر ارتکاب فعل محرم برای وی جایز نخواهد بود؛ همانند کسی که به واسطه‌ی غلبه گرسنگی، دچار اضطرار شده و قدرت خرید طعام هم داشته باشد، چنین شخصی نمی‌تواند دست به سرقت بزند و یا اکل میته نماید. ب) اقدام مضطر باید به قدر حاجت و متناسب با شرایط و اوضاع و احوال اضطراری باشد. اقدامات اضطراری نیز باید با رعایت الأسهل فالأسهل باشد و به قدر ضرورت و نیاز صورت گیرد؛ زیرا هرچند گفته‌اند «الضرورات تبیح المحظورات»؛ اما در کنار آن، قاعده‌ی «الضرورات تتقدر بقدرها» هم وجود دارد که یک قاعده‌ی عقلی است و مفاد آن این است که تنها تا رفع حالت ضرورت و به تناسب خطر و تهدید موجود، انجام فعل اضطراری جایز است. گاه با یک اقدام مباح می‌توان از خود رفع خطر کرد و گاه دفع خطر مستلزم ارتکاب فعلی است که در شرایط عادی نامشروع است. در ارتکاب فعل محرم هم رعایت مقدار مورد لزوم مد نظر است (محقق داماد، همان، ۱۴۸/۴).

ابن حزم اندلسی در المحلی می‌گوید: «مادام که در جامعه‌ی اسلامی مالی برای رفع ضرورت و نجات نفس از هلاکت موجود است، اعم از اینکه متعلق به مسلمان باشد یا ذمی، مضطر نمی‌تواند از اشیای محرمه تناول نماید. چرا که در چنین شرایطی حقی برای وی در اموال دیگر افراد جامعه ایجاد شده و یک‌یک افراد بنا به حدیث منقول از پیامبر (ص) که فرموده است «إذا جاءکم الجائع فاطعموه»، موظف به اطعام و دفع ضرورت از وی هستند» (ابن حزم اندلسی، بی‌تا، ۱۵۹/۶). طبق این گفته مضطر می‌تواند حتی بدون اذن مالک و در صورت مقاومت و ممانعت مالک با توسل به قهر و جبر و حتی با

مدل شماره «۱» مهم ترین شاخص های توسعه اجتماعی

در ادامه به بررسی برخی از این شاخص هایی که هم-بستگی بیشتری با گسترش پدیده کولبری دارند پرداخته می شود.

۵-۳-۱. سطح بالای زندگی

می توان سطح بالای زندگی از نظر کمی و کیفی را که به صورت درآمدهای بالا (برای تمام طبقات اجتماعی)، مسکن مناسب، بهبود وضعیت بهداشتی، فراهم بودن آموزش و پرورش برای همه، نرخ بسیار پایین مرگ و میر، بالا بودن امید به زندگی در بدو تولد، و بالا بودن بازدهی نیروی کار نمود می یابد به-عنوان نخستین شاخص توسعه اجتماعی ذکر نمود (لشکری، ۱۳۸۷، ۵۳). به دلیل نیاز شدید جوانان به درآمد جهت تشکیل زندگی، اکثر شهروندانی که به مشاغل کاذب روی می آورند جوانانی هستند که یا از تخصص لازم برخوردار نیستند یا دانشجویان و فارغ التحصیلان رشته های مختلفی هستند که پس از جست و جو و ناامیدی از یافتن شغل مناسب، به ناچار به این مشاغل روی آورده اند. شهرهای مرزی نیز از

وی صورتی موجه می گیرد؛ اما در اضطرار و ضرورت در حالت دوم، فعل ارتكابی تحسین دیگران را بر نمی انگیزد. اگرچه قابل تقبیح هم نیست. کسی مضطر را به این دلیل که در حالت ناچاری منافع خویش را بر منافع دیگری برگزیده و مقدم داشته سرزنش نمی کند؛ زیرا مقتضای صیانت نفس همین است؛ اما اخلاق اجتماعی حکم می کند که وی می-بایست شرایط سخت پیش آمده را خود تحمل کرده، از انجام اعمال مضر به دیگران برای حفظ منافع خود بپرهیزد. به عبارت دیگر، دستور قانون با تجویز قانون برابر نیست و عمل مأمور (فعلی که از سوی قانون بدان امر شده) موجه است؛ اما عمل مضطر فقط مباح است. اقتضای تخییر بین دو حکم متزاحم نیز رفع حرمت و مباح شدن فعل حرام است (حبیب زاده و همکاران، ۱۳۸۴، ۴۴).

۵-۳. شاخص های توسعه اجتماعی در شهرهای

کولبرنشین

بررسی شاخص های توسعه اجتماعی به منظور یافتن ریشه های کولبری و عواملی که در شیوع و گسترش آن در مناطق کولبرنشین نقش های کلیدی دارند اهمیت بسیار فراوانی دارد. البته مفهوم توسعه اجتماعی بسیار جامع تر از توسعه اقتصادی است و ایده ها و اهداف گسترده تری را دنبال می کند. اگرچه این اهداف و ایده ها و نیز شاخص های توسعه اجتماعی محدود به موارد معینی نیستند؛ به طوری که ابعاد گوناگون این مفهوم مورد بحث و محل اختلاف است و بعضی از شاخص های آن در حال شکل گیری و فرموله شدن است. در مدل زیر مهم ترین شاخص های توسعه اجتماعی نشان داده شده است:

برای همه افراد، امکان اشتغال به کار و شرایط مساوی برای احراز مشاغل ایجاد کند».

خوراک و پوشاک و مسکن جزو نیازهای اولیه بشر و از حقوق اولیه حیات هر شهروندی است و دولت در قبال آن مسؤول است. آنگاه که دولت قادر نباشد آن را تأمین نماید، باید حداقل از بسترهایی که در آن منطقه برای تأمین حداقل معاش خانوارها وجود دارد، ضرورت‌های معیشت افراد جامعه را تأمین نماید. ارائه و اختصاص تسهیلات ویژه برای ساکنین این مناطق، امری نه تنها ضروری بلکه کاملاً موجه و منطقی می‌باشد؛ زیرا مناطق مرزی از لحاظ ژئوپولیتیکی در خط مقدم تهاجم منافقین و اشرار مرزی هستند و این مسئله علاوه بر ایجاد انتظار ساکنین این مناطق به نگاه ویژه‌ی دولت به ایشان، یک حق مجزا برای ساکنین این مناطق ایجاد نموده که می‌طلبد توجه ویژه‌ای بدان معطوف شود؛ زیرا رفاه و آسایش عمومی مناطق مرزی، نقش بسیار زیادی در پایبندی به نظام و عدم نفوذ دشمنان مرزی و تأمین ثبات و امنیت کشور دارد (عندلیب و دیگران، ۱۳۸۸، ۵۸). اگرچه دولت از پدیده قاچاق زیان می‌کند؛ ولی می‌تواند بجای این زیان، از اخذ سود بانکی اعطای وام به جوانان منطقه صرف نظر نموده و یکی از ریشه‌های اصلی کولبری را از بین ببرد.

در مقام راهکار اولویت دوم ضروری است دولت و مجلس از طریق قانون‌گذاری، طرح ساماندهی مبادلات مرزی و ایجاد بازارچه مرزی و قانونمند نمودن آن را تصویب و به اجرا گذارند که در این صورت می‌توان مانع از وارد شدن آسیب به تولیدات داخلی گردیده و در این حالت کولبران نیز با رفاه و امنیت بسیار بهتری به کار خویش می‌پردازند. یکی

این قاعده مستثنی نیستند و این مسئله به‌ویژه به دلیل آنکه بسیاری از مسافران داخلی کشور نیز به قصد سفر تجاری و خرید لوازم خانگی به این مناطق سفر می‌کنند و به دنبال آن، توسعه بازار گردشگری و افزایش تقاضا در این مناطق نیروی جوان بومی منطقه را به سمت اشتغال به مشاغل کاذب و استفاده از ظرفیت بازار گسیل می‌دارد.

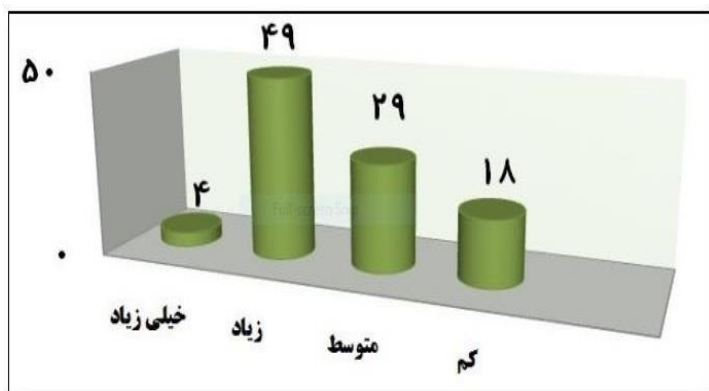
سطح بالای زندگی و کمبود سرمایه

اگرچه بسته به شرایط و افراد مختلف، دلایل بسیار زیادی دست به دست هم می‌دهند تا پدیده کولبری در شهرهای مرزی گسترش یابد؛ ولی به نظر می‌رسد یکی از عمده‌ترین دلایل در تحت شعاع قرار گرفتن شاخص نخست در مناطق کولبرنشین کشور ناشی از کمبود سرمایه است. روشن است اولین عامل، فقر و کمبود سرمایه به دلیل نداشتن شغلی پایدار است. هدفی که کولبران در پی آن هستند، دستیابی به سرمایه‌ای است که مایه قوام زندگی هر شخص بوده و آنان از این سرمایه محروم شده‌اند. برای استفاده از یک شغل آزاد در بازار، سرمایه‌ای اولیه به‌عنوان حداقل لازم است تا فرد بتواند آن را به کار گرفته و به اصطلاح «فرصت شغلی» یابد و از طریق سرمایه‌گذاری یا تجارت، به سود برسد (عسگرپرور، همان، ۱۹). عدم دسترسی به این عامل، اصلی‌ترین ریشه مهاجرت مرزنشینان به سایر نقاط کشور و بوجود آمدن معضلات و پیامدهای بعدی آن هم برای شهرها و هم برای خود مرزنشینان است.

تحلیل حقوقی عامل نخست و ارائه راهکار

قانون اساسی در اصل ۲۸ مقرر نموده است: «دولت موظف است با رعایت نیاز جامعه به مشاغل گوناگون

بیش از ۵۰ درصد مردم با ایجاد بازارچه به قاچاق کالا و مشاغل کاذب کمتر گرایش پیدا کرده‌اند. این امر نشان‌دهنده آن است که این بازارچه به افزایش سرمایه و امنیت اقتصادی منطقه کمک به‌سزایی کرده است (علمدار و همکاران، ۱۳۹۳، ۳۶).

مدل شماره «۲» نمودار میزان کاهش قاچاق کالا پس از احداث بازارچه

نقش قوانین و مقررات حقوقی در رشد و توسعه کشورها بسیار تأثیرگذار و تعیین‌کننده می‌باشد. هرگاه قوانین و مقررات با توجه به مقتضیات زمان و مکان و شرایط جامعه وضع گردد، می‌تواند تا حد بسیار زیادی موجب ارتقای کمی و کیفی کشور شود. البته می‌توان گفت قوانین موضوعه هیچ کشوری جامع و مانع نبوده و از ابهام، اجمال، تعارض و تنافی مصون و مبرا نمی‌باشد و قوانین موضوعه جمهوری اسلامی نیز از این قاعده مستثنا نیست. در این میان، قانون مبارزه با قاچاق کالا نیز مواردی از این نقاط ابهام، اجمال، نقص و سکوت را دارا می‌باشد که موجب شده تا در تضاد با مواد قانونی قانون مبادلات مرزی قرار بگیرد. یکی از ضروریات حل مشکلات کولبرها تدوین سازوکاری دقیق و کامل از سوی قانون‌گذار و ابلاغ آن به پلیس مرزی است. ابلاغ قانون

از مهم‌ترین راهکارها برای تقویت مرزنشینان برای جلوگیری از این فعالیت‌های غیر قانونی، تأسیس و گسترش فعالیت بازارچه‌های مرزی است.

جدول پایین تأثیر بازارچه بر کاهش قاچاق کالا در شهر مرزی سربیشه واقع در استان خراسان جنوبی را نشان می‌دهد.

جدول: آمار کشفیات قاچاق کالا در شهرستان سربیشه

عنوان کالا	واحد	سال ۹۰	سال ۹۱	سال ۹۲
مشروبات	لیتر	۱۲۸	۴۷	۰
سوخت	لیتر	۱۳۱.۳۵۰	۶۱۷۰۰	۵۳۳۹۰
دام و احشام	رأس	۵۶۹	۶۸	۰
برنج	کیلو	۹۰۰	۴۳۰	۰
خور و توقیفی	دستگاه	۶۰	۳۶	۱۳

منبع: ستاد مبارزه با قاچاق استانداری خراسان جنوبی اردیبهشت ۹۳

همان‌طور که در جدول بالا نشان داده شده است از سال ۱۳۹۰ با گسترش فعالیت بازارچه کاهش قاچاق در اقسام کالاهای مختلف در شهرستان سربیشه صورت گرفته است. در میان این اقلام و کالاها سوخت به‌عنوان مهم‌ترین کالای قاچاق از سال ۱۳۹۰ با کاهش قابل توجهی همراه بوده است. این آمارها حاکی از همکاری سازمان بازارچه و گمرک با سایر دستگاه‌های اجرایی و امنیتی در خصوص جلوگیری از قاچاق می‌باشد.

با توجه به نمودار پایین می‌توان ادعان کرد که به نظر کارشناسان، با ایجاد بازارچه، قاچاق کالا و مشاغل کاذب به میزان ۱۸ درصد کم، ۲۹ درصد متوسط، ۴۹ درصد زیاد و ۴ درصد دیگر نیز خیلی زیاد کاهش یافته است. به تعبیری روشن‌تر، به نظر مسئولان

خودسازی معنوی، سیاسی و اجتماعی و شرکت فعال در رهبری کشور و افزایش مهارت و ابتکار داشته باشد...

- **تأکید بر افزایش تولیدات کشاورزی، دامی و صنعتی** که نیازهای عمومی را تأمین کند و کشور را به مرحله خودکفایی برساند و از وابستگی برهاند...». روشن است که گسترش و میزان فراگیری پدیده کولبری در مرزهای کشور رابطه مستقیمی با میزان بی‌توجهی دولت به اصول قانونی مذکور دارد.

۳-۲- سطح بالای اشتغال و نبود انواع بیکاری

دومین شاخص مهم توسعه اجتماعی که دارای همبستگی زیادی است، بیکاری و عدم اشتغال بخشی از نیروی فعال است. برنامه‌ریزی‌های آموزشی، اقتصادی و اجتماعی باید به گونه‌ای باشند که تعداد فرصت‌های شغلی جدید حداقل برابر با تعداد افراد آماده به کار باشد. رشته‌های تحصیلی باید به گونه‌ای طراحی شوند که افراد تحصیل کرده بتوانند در کمترین زمان ممکن شغل مناسبی در شأن خود پیدا کنند. سطح بالای اشتغال موجب افزایش درآمد افراد و در نتیجه درآمد ملی و نهایتاً درآمد سرانه کشور می‌گردد؛ زیرا درآمد سرانه نیز یکی از شاخص‌های توسعه اجتماعی است (لشکری، ۱۳۸۷، ۵۳).

آنگاه که مشکل کمبود سرمایه با ارائه تسهیلات از سوی مؤسسات مالی و دولتی مرتفع گردد، بهترین راه برای مهار بیکاری، هدایت نیروی جوان و بیکار برای فراگرفتن مهارت مورد نیاز بازار کار است؛ چرا که در میان کولبران، فارغ‌التحصیلان دانشگاهی نیز وجود دارد باید ضعف و نقص در آموزش را آغازگر چرخه فقر دانست. فقدان آموزش نه تنها فقدان

در این باره با در نظر گرفتن پشتوانه اجرایی، از حیث حقوق شهروندی منجر به کاهش رفتارهای تبعیض-آمیز، حفظ حرمت و جایگاه پلیس مرزی شده و زمینه برخورد‌های ناگوار نسبت به مرزنشینان را از بین می‌برد. به عقیده نگارنده همین اشتباه در تفسیر مواد قانونی مذکور یکی از مهم‌ترین عوامل مبهم شدن ماهیت حقوقی کولبری می‌باشد و به همین دلیل می‌طلبد قانون موضوعه ایران در زمینه موضوع کولبری شفاف‌سازی نماید.

قانون اساسی در بخشی از اصل ۴۳ می‌گوید:

«برای تأمین استقلال اقتصادی جامعه و ریشه‌کن کردن فقر و محرومیت و برآوردن نیازهای انسان در جریان رشد، با حفظ آزادی او، اقتصاد جمهوری اسلامی ایران بر اساس ضوابط زیر استوار می‌شود:

- **تأمین نیازهای اساسی:** مسکن، خوراک، پوشاک، بهداشت، درمان، آموزش و پرورش و امکانات لازم برای تشکیل خانواده برای همه. تأمین شرایط و امکانات کار برای همه به منظور رسیدن به اشتغال کامل و قرار دادن وسایل کار در اختیار همه کسانی که قادر به کارند ولی وسایل کار ندارند، در شکل تعاونی، از راه وام بدون بهره یا هر راه مشروع دیگر که نه به تمرکز و تداول ثروت در دست افراد و گروه‌های خاص منتهی شود و نه دولت را به صورت یک کارفرمای بزرگ مطلق درآورد. این اقدام باید با رعایت ضرورت‌های حاکم بر برنامه‌ریزی عمومی اقتصاد کشور در هر یک از مراحل رشد صورت گیرد...

- **تنظیم برنامه اقتصادی کشور** به صورتی که شکل و محتوا و ساعت کار چنان باشد که هر فرد علاوه بر تلاش شغلی، فرصت و توان کافی برای

فرهنگ کار و مهارت‌آموزی بجای فرهنگ مدرک‌گرایی در بین نیروی جوانان علی‌الخصوص فارغ‌التحصیلان دانشگاهی است. چه بسیار جوانان تحصیل کرده که متأثر از فرهنگ مدرک‌گرایی به-دنبال کارآموزی و آموزش شغل نرفته و به هنگام فارغ‌التحصیلی و گشوده شدن چشمشان نسبت به نیازها و واقعیت‌های جامعه، به دلیل ضعف مهارتی به-ناچار برای تأمین حوائج اولیه خویش به کولبری و مشاغل کاذب روی آورده‌اند.

بنابراین کمبود دوم منشأیی دو سویه دارد. اگرچه منشأ نخست -یعنی نقش دولت- در آن پررنگ‌تر است؛ ولی نباید گسترش فرهنگ مدرک‌گرایی و آموزش غلط در این دیدگاه را نادیده گرفت هم‌چنان- که بسیاری از تحلیل‌گران بر این مسئله واقف‌اند.

۴-۵. مسئولیت حقوقی دولت

اصل ۴۳ قانون اساسی-که شرح آن گذشت- شاید مبنایی برای نظریه‌ای موسوم به «نظریه تضمین حق» باشد. این نظریه بر این باور استوار است که نظریه تقصیر (که مطابق آن شخص وقتی مسئول است که در انجام اعمال خود مرتکب تقصیر یا خطائی شده باشد) به ارزیابی رفتار عامل زیان پرداخته و از هدف اصلی مسئولیت مدنی که جبران خسارت زیان‌دیده می‌باشد، غافل مانده است و از این رو معتقد است که هر کس از افراد جامعه حق دارد که در جامعه‌ای سالم و در امنیت کامل زندگی کند و از اموالش استفاده نماید و دیگران نیز باید به این حقوق احترام بگذارند. قانون نیز از آن حمایت خواهد کرد و در نتیجه اگر حقی از بین برود، باید به وسیله عامل از بین برنده حق، جبران شود. بنیان‌گذار این نظریه فردی است به نام «بوریس استارک» (بهرامی احمدی،

اشتغال مولد بلکه مراقبت‌های بهداشتی، مسکن، غذا و سایر نیازهای انسانی را به‌دنبال خواهد داشت. آموزش مهارت شغلی این امکان را برای نیروی کار فراهم می‌آورد که افراد مجبور نباشند شغل آبا و اجدادی خود را ادامه دهند و بتوانند در فضایی آزاد شغل مورد علاقه و متناسب با توانایی‌های خود را بیابند (ilo, 1991, 1).

تحلیل حقوقی عامل دوم و ارائه راهکار

بند هفتم اصل ۴۳ قانون اساسی، «استفاده از علوم و فنون و تربیت افراد ماهر به نسبت احتیاج برای توسعه و پیشرفت اقتصاد کشور» می‌باشد.

در اصل ۴۳ قانون اساسی، سه موضوع: تأمین استقلال اقتصادی جامعه، ریشه‌کن کردن فقر و محرومیت، و برآوردن نیازهای انسان در جریان رشد با حفظ آزادی او، به عنوان اهداف اصلی اقتصاد جمهوری اسلامی بیان شده است. بند هفتم این اصل، نقش بسیار اساسی در تأمین اهداف گفته‌شده دارد و نیازمند آن است که همه قوانین عادی و برنامه‌ریزی-ها و تصمیمات دولت، به این‌ها تکیه داشته باشد.

به منظور برقراری ارتباط صحیح میان آموزش و اشتغال با هدف ایجاد نیروهایی کارآمد و مناسب برای بازار کار-آن‌گونه که برای عملیاتی ساختن بند هفتم اصل ۴۳ ضروری است- باید سیاست آموزشی جامعه بر این آموزش حاکم باشد. چنین سیاستی باید واجد پاره‌ای خصوصیات باشد از جمله آنکه باید این سیاست‌ها با الزامات و نیازهای بازار کار مناطق مرزی هم‌خوانی داشته باشد (نادری، ۱۳۸۵، ۴۴).

البته دور از ذهن نیست که آموزش مهارت‌های شغلی یک لازمه اساسی دیگر نیز دارد و آن جایگزینی

در بررسی مسئولیت‌های حقوقی تحقق پدیده اجتماعی کولبری، دولت نقش اساسی محوری دارد؛ زیرا گسترش و میزان فراگیری پدیده کولبری در مرزهای کشور رابطه مستقیمی با میزان بی‌توجهی دولت به اصول قانونی مذکور دارد. قانون اساسی در اصول متعددی دولت را موظف به تأمین بسترهای لازم برای ایجاد مشاغل گوناگون برای همه افراد نموده است و از آنجایی که تحقق و شکل‌گیری پدیده کولبری، پیامد عملکرد دولت در اجرای قانون است، این امر مانع از استناد تام جرم به فعل مرتکب یعنی کولبر می‌شود.

۷. سهم نویسندگان

تمامی نویسندگان در رابطه با انجام تحقیق حاضر، از مشارکت یکسان برخوردار می‌باشند.

۸. تضاد منافع

نویسندگان هیچ‌گونه تضاد منافع احتمالی را در رابطه با تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله اعلام نکرده‌اند.

منابع

کتاب

- ابن‌منظور، محمدبن‌مکرم، لسان‌العرب، بیروت، دارصادر، ۱۴۱۴ق.

۱۳۸۵، ۳۷) وی درصدد است که تمام موارد مسؤلیت را بر مبنای تضمین قانون‌گذار مبنی بر حفظ و حمایت از حقوق اشخاص در جامعه توجیه نموده و بدون توجه به اینکه عامل زیان به صرف داشتن تقصیر مسؤلیت دارد یا خیر، این نوع از مسؤلیت را لازمه اراده قانون‌گذار در حمایت از حقوق افراد اجتماع می‌داند.

با این توضیحات چنین می‌توان نتیجه‌گیری کرد که چه مسؤلیت دولت را مبتنی بر نظریه تقصیر (با معنایی که اعم از قصور و تقصیر باشد) بدانیم و چه مبتنی بر نظریه تضمین حق، در هر دو صورت، دولت در فراهم شدن عوامل گسترش کولبری - که به تفصیل بررسی گردید - مسؤلیت حقوقی دارد. بر این اساس از آنجایی که تحقق و شکل‌گیری پدیده کولبری، پیامد عملکرد دولت در اجرای قانون است، این امر مانع از استناد تام جرم به فعل مرتکب یعنی کولبر می‌شود.

۶. نتیجه

این مقاله هم‌چنان که در جای خود استدلال نمود، ماهیت کولبری را هم از حیث موضوعی و هم از حیث حکمی با عنوان اولی و ثانویه حکم، خارج از پدیده قاچاق می‌داند؛ مگر آنکه شخص کولبر مباحثاً اقدام به کولبری در خارج از چهارچوب قانون گمرکی و نقض قوانین مرزی نماید. با این حال از آنجایی که فرد کولبر از روی ناچاری و فقر خارج از طاقت، دست به چنین فعالیتی می‌زند استناد عنوان مجرمانه اخلاص‌گری اقتصادی به وی تناقض‌آمیز بوده و به لحاظ مسؤلیت کیفری نیز عنوان کولبری از برخی لحاظ - ها، جزو عناوین رافع مسؤلیت کیفری و با لحاظ‌های دیگر از علل موجهه جرم تلقی می‌گردد.

- افراسیابی، محمد اسماعیل، حقوق جزای عمومی، چاپ دوم، تهران، انتشارات فردوسی، ۱۳۷۷.
- امامی، حسن، حقوق مدنی، چاپ اول، تهران، کتابفروشی اسلامی، ۱۳۴۰.
- انصاری، مرتضی، مکاسب، چاپ دوم، قم، مؤسسه نشر اسلامی، ۱۳۷۵.
- حسینی عاملی، محمد جواد بن محمد، بی تا، مفتاح الکرامه، بیروت- لبنان، دارحیاء التراث.
- حلی، حسن بن یوسف، ایضاح الفوائد فی شرح مشکلات القواعد، قم، نشر اسماعیلیان، ۱۳۸۷.
- حلی، حسن بن یوسف، بهادری، ابراهیم، تحریر الاحکام، قم، مؤسسه امام صادق علیه السلام، ۱۳۷۸.
- حلی، محقق، نجم الدین جعفر بن حسن، شرائع الاسلام فی مسائل الحلال و الحرام، چاپ دوم، قم، مؤسسه اسماعیلیان، ۱۴۰۸ق.
- خمینی، روح الله، تحریر الوسیله، قم، انتشارات دارالعلم، ۱۳۷۹.
- صانعی، پرویز، حقوق جزای عمومی، تهران، انتشارات گنج دانش، ۱۳۷۴.
- صفایی، سید حسین، ۱۳۸۵، حقوق مدنی، تهران، نشر میزان، ۱۳۸۵.
- طوسی، محمد بن حسن، الخلاف، قم، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۴۰۷ق.
- عاملی، حر، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، چاپ اول، قم، مؤسسه آل البيت عليهم السلام، ۱۴۰۹ق.
- علی بن احمد (ابن حزم اندلسی)، بی تا، المحلی فی شرح المجلی، بیروت، دارالفکر.
- کاتوزیان، ناصر، قواعد عمومی قراردادها، چاپ چهارم، تهران، شرکت سهامی انتشار، ۱۳۷۶.
- محقق داماد، مصطفی، قواعد فقه جزایی، تهران، مرکز نشر علوم اسلامی، ۱۳۸۳.
- محقق اردبیلی، احمد بن محمد، زبده البیان فی احکام القرآن، تهران، مکتبه المرتضویه، بی تا.
- محقق کرکی، علی بن حسین (محقق ثانی)، جامع المقاصد فی شرح القواعد، قم، مؤسسه آل البيت (ع) لاحیاء التراث، ۱۴۰۴ق.
- محمدی، ابوالحسن، قواعد فقهی، چاپ سوم، تهران، انتشارات میزان، ۱۳۷۷.
- مدنی، جلال الدین، کلیات حقوق اساسی، تهران، انتشارات پایدار، ۱۳۸۸.
- مریدی، سیاوش، فرهنگ اقتصادی، مؤسسه کتاب پیشبرد، تهران، انتشارات نگاه، ۱۳۷۳.
- منتهی نژاد، صادق، جرم تخریب در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۷۶.
- موسوی خمینی، روح الله، ولایت فقیه، دوازدهم، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۴۲۳ق.

امنیت مناطق مرزی، نمونه موردی: بازارچه مرزی ماهیرود شهرستان سربیشه خراسان جنوبی»، پژوهش‌نامه جغرافیای انتظامی، سال دوم، شماره ۸، ۱۳۹۳.

- عنذلیب، علیرضا؛ مطوف، شریف، «توسعه و امنیت در آمایش مناطق مرزی ایران»، مجله باغ نظر، شماره ۱۲، ۱۳۸۸.

- کلانتری، خلیل، «مفهوم و معیارهای توسعه اجتماعی»، مجله اطلاعات سیاسی-اقتصادی، شماره ۱۳۲، ۱۳۷۷.

- هدایتی، سید هاشم؛ اردلان، اسعد، «ضرورت تهیه طرح جامع اقتصاد مرز نشینان»، هفته‌نامه فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی استان کردستان، ۱۳۹۵.

پایان‌نامه‌ها

- بهرامی احمدی، حمید، «سوء استفاده از حق مطالعه تطبیقی در حقوق اسلام و دیگر نظام‌های حقوقی»، پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد، دانشگاه امام صادق(ع)، ۱۳۸۵.

- نادری، ابوالقاسم، پارادوکس کمبود نیروی انسانی متخصص و بیکاری فارغ التحصیلان دانشگاهی، طرح پژوهشی مؤسسه کار و تأمین اجتماعی، ۱۳۸۵.

- نجفی، محمدحسن، جواهرالکلام فی شرح شرائع الاسلام، بیروت، دارالحیاء تراث العربی، ۱۳۶۲.

- ولیدی، محمدصالح، حقوق جزای عمومی، چاپ اول، تهران، نشر داد، ۱۳۷۳.

- Donnelly, Jack and Howard, R.E, (1988), "Assessing National Human Rights Performance: A Theoretical Framework", Human rights Quarterly.

- ILO (1991), Human Resource Development, General Survey of the reports on the paid educational leave convention and recommendation and the human resource development convention and recommendation, International Labour Office.

مقاله‌ها

- حبیب‌زاده، محمدجعفر، فخر بناب، حسین، «مقایسه عوامل موجهه جرم و عوامل رافع مسئولیت کیفری»، مجله دادرسی، شماره ۵۴، ۱۳۸۴.

- طایی، حسن، ۱۳۹۴، «تأثیرات افزایش نرخ سود بانکی»، نشریه بازار کار.

- عسگرپرور، مریم، «نگاهی به پدیده اشتغال کاذب در ایران»، نشریه تبیان، ۱۳۹۲.

- علمدار، اسماعیل؛ زرقانی، سید هادی؛ اعظمی، هادی، «تحلیل نقش بازارچه‌های مرزی در گسترش